

Dr. İlknur YÜKSEL KAPTANOĞLU
Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü

Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik önemli bir insan hakları ihlali olan şiddet, bu konudaki yasal düzenlemelere rağmen halen birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de, kadınlar açısından öncelikli sorunlardan biri. Birleşmiş Milletler’in 1993 yılında hazırladığı “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi”nde kadına yönelik şiddet tanımı “ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel,

cinsel veya psikolojik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem, uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” biçiminde yapılmıştır (Birleşmiş Milletler, 1993). Fiziksel, cinsel şiddet ile duygusal ve ekonomik istismarın yanı sıra namus cinayetleri, cinsel taciz ve tecavüz eylemleri de farklı şiddet biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye genelinde, 100 kadından 39’u, hayatının herhangi bir döneminde eşinin uyguladığı şiddete maruz kalmıştır.

Kadınların dünyanın her yerinde, değişen düzeyler ve biçimlerde olsa da, maruz kaldıkları şiddetin failleri genellikle en yakınlarında bulunan erkekler, eşleri olmaktadır. Şiddetin uygulandığı mekanlar ise yine en güvenli yer olması beklenen kadınların kendi evleridir.

Kadına yönelik şiddet dil, din, ırk, etnik köken veya sosyo-ekonomik durum ayrımı yapmaksızın birçok kadının yaşamında var olmaya ve kadınların fiziksel ve ruhsal sağlığına zarar veren, onların kendilerini geliştirmelerine engel olan ve özgürce yaşama başta olmak üzere insan haklarını ihlal eden en önemli sorunlardan biri olmaya devam ediyor. Eril şiddet olarak tanımlanan şiddetin temelinde kadınlar ve erkekler arasındaki güç ilişkileri, erkeklerin kadınları kontrol etme, kurmuş oldukları otoriteyi devam ettirme isteği yatmaktadır.

“En son nisan ayında gözüme yumruk attı. Sabah beşte gidiyo işe, 10 dakika uyuyakalmı-sız, niye uyandırmıyosun diye beni yataktan attı, gözüme yumruk attı”

Bu sözler ilkokul mezunu, iki çocuklu, eşi aşçılık yapan bir kadına ait. Farklı şiddet biçimleri arasından ilk akla gelen ve sonuçları nedeniyle daha görünür olan fiziksel şiddet, tokat atma, itme, tartaklama, tekmeleme, dövme, boğazını sıkma ya da yakmaya kadar gidebilmektedir. Fiziksel şiddetin en son noktası bıçak, silah gibi aletleri karşı kullanma ve son noktada, kadının yaşam hakkını elinden almaktır.

Türkiye genelinde, 100 kadından 39'u, hayatının herhangi bir döneminde eşinin uyguladığı şiddete maruz kalmıştır. Kadınların yaşadıkları bölgelere göre farklılık gösteren şiddete maruz kalma yüzdeleri kırsal alanlar ile ekonomik ve sosyal açıdan daha az gelişmiş olan bölgelerde daha yüksek oranlardadır. Örneğin, Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde her 100 kadından 53'ü fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir.

Kendileri maruz kalmamış olsalar da, kadınların ve erkeklerin ailelerinde ve yakın çevrelerinde tanıklık ettikleri şiddet, şiddetin normalleştirilmesine neden olmaktadır. Şiddeti her neslin yaşaması ve şiddetin nesilden nesile aktarılmasından kadınlar ve erkekler farklı biçimlerde etkilenmektedirler. Şiddete maruz kalmış ve/veya tanıklık etmiş kadınlar şiddeti öğrenilmiş bir çaresizlik içinde, kader olarak algılayabilirken, erkekler kendi ailelerinde ve çevrelerinde tanık oldukları şiddeti, kendi uyguladıkları şiddeti meşru göstermek için kullanılabilmektedirler.

“...dövüyordu, bu dayaktan sonra da mesela beraber olmak istiyordu, itiraz ettiğim

Kendileri maruz kalmamış olsalar da, kadınların ve erkeklerin ailelerinde ve yakın çevrelerinde tanıklık ettikleri şiddet, şiddetin normalleştirilmesine neden olmaktadır.

zaman yine dayak yiyordum... Hem döverdi, hem de amacını gerçekleştirirdi”

Bu sözler 46 yaşında, lise mezunu ve iki çocuklu bir kadının 23 yıllık evlilik hayatıyla ilgili anlatımından. Fiziksel şiddet kadar görünür ve rahat konuşulur olmamasına rağmen, cinsel şiddet de kadınların maruz kaldığı şiddet biçimlerinden biri. Cinselliğin yaşanmasının ve konuşulmasının rahat olmamasının sonuçlarından biri olarak, cinsel şiddet hakkında konuşmak da benzer şekilde çok kolay olmuyor. Özellikle de, evlilik içinde yaşanan cinsellik konusu çok yakın zamanlara kadar tabu olan konuların başında geliyordu. Kamuoyunda evlilik içi tecavüz kavramının konuşulmaya ve tartışılmaya başlanması, 2005 yılında Ceza Kanunu'nda yapılan düzenleme öncesine kadar neredeyse yok denecek kadar azdı.

Kadınların isteği dışında cinsel ilişkiye fiziksel güç kullanarak zorlanmasından, başka tehditler nedeniyle kadının cinsel ilişkiyi kabul etmesinden, küçük düşürücü veya aşağılayıcı bazı cinsel davranışlara zorlanmasından kadar birçok cinsel şiddet biçimi söz konusu. Ülke genelinde, 100 kadından 15'i sadece cinsel şiddete maruz kaldığını belirtiyor.

Fiziksel şiddetin büyük oranda cinsel şiddet ile devam ettiği düşünüldüğünde ise, bu oranın daha da yüksek olduğu söylenebilir. Fiziksel ve/veya cinsel şiddet yüzdeleri kadınların eğitim düzeylerindeki artış-

la birlikte azalıyor olsa da, lise ve üzeri eğitime sahip her 100 kadından 27'sinin bu şiddet biçimlerine maruz kalması, eğitim düzeyindeki artışın tek çözüm olmamakla birlikte önemli olduğunu göstermektedir.

“Çamaşırlarımı yakardı, sevdiğim eteği giyemedim mesela... Eski giycen, kötü giycen”.

İlkokul mezunu ve 4 çocuk sahibi, 34 yaşındaki bir kadının eşinin kendisini kontrol etmeye yönelik davranışlarını anlatan bu sözleri oldukça üzücü. Fiziksel ve cinsel şiddetin yanı sıra hakaret, küfür, aşağılayıcı, küçük düşürücü şekilde konuşma, korkutma ya da tehdit etmeğe kadar duygusal istismarın da birçok çeşidi var. Türkiye'deki 100 kadından 44'ü eşinin kendisini duygusal olarak istismar ettiğini belirtiyor. Kadınların gündelik hayattaki davranışlarının eşleri tarafından kontrolü de ayrı bir duygusal istismar biçimi. Ülke genelinde, 100 kadından 68'i eşinin her zaman nerede olduğunu bilmek için ısrar ettiğini, 100 kadından 35'i eşinin kıyafetlerine karıştığını, 100 kadından 31'i de sağlık kuruluşuna bile eşinden izin almadan gidemediğini belirtiyor. İki çocuklu bir kadın, eşinden izinsiz bir yere gitmenin sonuçlarını ise şu sözlerle aktarıyor: “ ben zaten evden dışarıya çıkmazdım, onun izni olmadan bi yere gitmezdim, diyelim ki evimizin yakınında yiğeni oturuyodu, ben akşam ona oturmaya gittim, canı sıkılsın geldiğinde kapıyı kitlerdi içeriye almazdı” .

“...Mesela maaş alıyo, evde yiyecek hiç bişey yok, para istiyosun yani yemek yapacaksın sonuçta çocuk okula gidecek... Mesela yemek ekmek parası bırak diyom para yok. Niye dediğim zaman işte kavga sebebi bu”

Eşinin maaşı olduğu halde, evin harcamaları için para vermediğinden söz eden 44 yaşındaki lise me-

zunu ve iki çocuklu bir kadın yaşadığı ekonomik istismarı bu sözlerle anlatıyor. Evin harcamalarından kaçınmak, kadının geliri olduğu durumlarda ise gelirini elinden almak da kadına yönelik ekonomik istismar biçimlerine birer örnek.

Kadınların ev dışındaki çalışma yaşamına katılımlarının ülke genelindeki düşük düzeyde olduğu Türkiye’de, kadınlar eğitilmiş ya da daha önce çalışma hayatına katılmış olsalar da, evlilik ve çocuk bakımı sorumlulukları nedeniyle iş hayatından uzak kalabiliyorlar. Eşlerinin kadınların çalışmasına engel olması ya da çalışan bir kadının çalışmasını engellemesi de yine ekonomik istismara örnek. Ülke genelinde, çalışmayan kadınlar dahil olmak üzere 100 kadından, 37’si ekonomik istismara maruz kaldığını ifade ediyor.

“Çok böyle, çok çökmüş, sanki böyle bütün dünyanın yükü sırtıma binmiş, yani ben o yükün altından nasıl kalkayım diye düşünüyorum, çare bulamıyorum”

Yukarıdaki sözler, 35 yaşında şiddete maruz kalmış, bir çocuk annesi ve lise mezunu bir kadının şiddete maruz kalmanın kendisinde yarattığı sonuçlardan birini yansıtan sözleri. Fiziksel ve/veya cinsel şiddet, kadınların ruhsal ve fiziksel sağlıklarını olumsuz yönde etkiliyor.

Evlenmiş 100 kadından 24’ü eşinin uyguladığı şiddet sonucunda kesik, çizik, sıyrık, morluk, yanık, kemik kırılması ve çatlak gibi fiziksel yaralanmalar yaşadığını ve bu yaralanmaların yüzde 40’ında ise tedavi amacıyla hastaneye başvurduğunu belirtiyor. Toplumsal olarak kutsal kabul edilen, anne olmak bile kadınları şiddetten korumaya yetmiyor. 100 gebe kadından 10’u gebeliği döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtiyor.

Kadınların ruh sağlığı açısından ise, şiddete maruz kalmış 100 kadından

33’ünün intihar etmeyi düşünmesi, 12’sinin ise intihar girişiminde bulunması da önemli sonuçlardan biri. Hayatının herhangi bir döneminde intiharı düşünen ve deneyen kadınların, şiddete maruz kalmadığını belirten kadınlardan sırasıyla 4 kat ve 3 kat daha fazla olması, şiddetin ruh sağlığına yönelik olumsuz sonuçlarına önemli bir örnek niteliğindedir.

Şiddet Neden Yaşanıyor?

Şiddetin yaşanmasında birbirini etkileyen, birbirinin içine geçmiş birçok nedenden söz ederken, bu nedenlerin birbirlerini nasıl etkilediklerine de bakmak gerekiyor. Ekonomik problemler, eşler arasındaki iletişimsizlik, eşlerin aileleriyle özellikle de erkeğin ailesiyle sorunlar, çocuklarla ilgili sorunlar, eşlerin kıskançlığı, özellikle erkeğin içki, kumar gibi kötü alışkanlıkları, aldatma gibi nedenler kadınların ve erkeklerin şiddetin yaşanmasına yönelik dile getirdiği nedenlerden bazıları.

Kadınların bazıları ise, kadının kendi hayatını devam ettirecek gücünün olmaması durumunda, erkeğin kadını kendine bağımlı ve zaten bir yere gidemez düşüncesiyle şiddet uygulayabildiğinden söz ediyor.

Kırkdört yaşında, eşinden ayrılmış bir kadın, evlendikten sonra “nikahlı eşim istediğim gibi döverim bunun gidecek yeri yok, maaşı yok, parası yok, geleceği yok, çocuğu okutuyor... Ne ile okutacak, ne yapacak bu gidemez, ben ne kadar eziyet de etsem, yani istediğimi de yaparım gitmez” düşüncesiyle erkeklerin şiddet uyguladıklarından bahsediyor.

Erkekler açısından ise kendi doğrularının kabul edilmemesi ve onlara itaat edilmemesi bir şiddet nedeni olabiliyor. 20-25 yaşlarında henüz evlenmemiş genç bir erkek, şiddetin nedenini şu sözler ile açıklıyor: “Erkeğin bazı doğruları var, yani çevresinden kaynaklanan, ailesinden kaynaklanan bazı kurallar... Kadın

bile bile erkeğin üstüne gidiyorsa bu şiddete yol açar.

Mesela erkek, eve misafir geldiğinde kadının fazla ortada dolaşmasını istemez, ama kadın inadına inadına dolaşıyorsa, erkek buna şiddet yapar... Bazen kadınların da hak ettiği durumlar oluyo...” Bazı durumlarda da erkekler, uyguladıkları şiddetin önemsizleştirme ve bir tokat atmayı fiziksel şiddet olarak tanımamama eğiliminde olabiliyorlar.

Şiddetle Mücadelede Neler Yapılabilir?

Ülke genelinde kadına yönelik şiddetin yaygınlığına rağmen, şiddetle mücadelenin aynı oranda yaygın değil. Şiddete maruz kaldıkları zaman kadınların ilk başvuracağı yerler olan karakol, hastane, adliye, belediye ve sivil toplum kuruluşlarına şiddete uğrayan 100 kadından sadece 8’i başvuruyor.

Bu sonuç, kadınların şiddetle mücadele etme konusunda yalnız olduklarını gösteren en önemli kanıtlardan biri. Kadınlar daha çok aynı çatı altında yaşadıkları, severek ya da ailelerinin isteği ile birlikte hayatı paylaşmayı planladıkları erkeklerin şiddetini, eşleri, aileleri ve yakın çevreleri ile çözme yolunu deniyorlar.

Eşlerinin değişeceğine inanmak istemeleri ve eşlerini sevmeleri nedeniyle affetmeleri, kadınların yaşadıkları şiddeti aile içi bir sorun olarak görüp, kendilerinin çözme yoluna gitme nedenleri arasında sayılabilir. Kadınların maruz kaldıkları şiddeti önemli bir sorun olarak algılamalarında, ailelerinin yetiştirme biçiminden, toplumsal olarak şiddetin normalleştirilmesine, medyanın şiddeti meşrulaştırmasına kadar birçok neden rol oynayabiliyor.

Şiddete rağmen, destek arama çabasına gir(e)meyen kadınların önündeki engellerden biri de eğitim ve istihdam olanaklarından

yararlanma imkanlarının sınırlılığı. Kadınların hem ekonomik hem de sosyal alanda erkeklerden daha dezavantajlı konumda olmaları da şiddet karşısındaki hak arayışlarını engelleyebiliyor.

Kadınlara yönelik cinsiyetçi geleneksel yapının, bazı gelenek ve göreneklerin kadınları, maruz kaldıkları şiddete rağmen susmaya teşvik edebiliyor. Kadınların yaşadıkları şiddetle mücadelede resmi kurumlardan destek almama nedenleri arasında kurum ve kuruluşların verdikleri hizmetlere güven duymamaları önemli rol oynuyor.

Görev yapan personelin kadına yönelik şiddet konusunda duyarlı olmadığı düşünülmesi, son dönemde bu konuda yapılmış yasal düzenlemelere rağmen, ilgili personelin geleneksel bir tavır içinde olması, kadınların yaptıkları başvurunun olumlu bir etkisi olmayacağı duygusunu ve kurumlara olan güvensizliği artıran faktörler arasında.

Ankara’da yaşayan 47 yaşında, ilkokul mezunu ve eşiyile boşanma davası devam eden 3 çocuk sahibi bir kadının polis başvurusuna ilişkin anlattıkları bu açıdan açıklayıcı görünüyor: “Polis geliyo önce ailevi sorun diyo. Nasıl ailevi sorun, mahkemelerde kağıdım var diyorum, bu sefer, şeye yolluyo, rapor verirler ya, adli tıbbı, meydana çıkıyo.”

Şiddete maruz kalmış kadınlar açısından söz edebileceğimiz bu engellerin yanı sıra bir de hizmet veren kurumlara ilgili sorunlar da kadınları şiddetle mücadelede yalnızlığa iten etkenler arasında. Şiddete maruz kaldığında kadınlara destek hizmeti sunabilecek kurum ve kuruluşlarının sayılarının az olması, bazı yerlerde hiç olmaması, sivil toplum

kuruluşlarının maddi imkansızlıklar nedeniyle sürekliliğini sağlayamamaları gibi nedenler de söz konusudur.

Kadına yönelik şiddetle mücadele oldukça uzun soluklu bir mücadele, hem yasal alanda hem de toplumsal alanda yapılacakların uzun bir listesi var. Geçtiğimiz on yıl içinde, Anayasa’nın 10. maddesi başta olmak üzere Medeni Kanun ve Ceza Kanunu’nda yapılan düzenlemeler, Ailenin Korunması Kanunu (4320 sayılı kanun), TBMM başkanlığında “Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Meclis Araştırma Komisyonu” oluşturulması ve komisyon raporu doğrultusunda Başbakanlık tarafından bir genelge yayınlanması (2006/17 sayılı genelge) şiddetle mücadele konusunda atılan önemli adımlardır. Başbakanlık genelgesini İçişleri Bakanlığı’nın 2005/123 ve 2007/6 sayılı genelgeleri izlemiş, 2005 yılında çıkarılan Yeni Belediye Kanunu’nda, nüfusu 50,000’i geçen belediyelerin görevleri arasında kadınlar ve çocuklar için sığınma evi açma görevi eklenmiştir.

Yasal düzenlemeler açısından oldukça olumlu bir noktada olunmasına rağmen, uygulamada yaşanan sorunların artarak devam etmesi, söz konusu düzenlemelerin, kadına yönelik şiddetin azalması ve ortadan kaldırılması konusunda yeterli olmadığını, gazete haberlerini takip ederek bile görünebilir hale gelmiştir.

Yerel yönetimlerden başlayarak kamunun birçok alanında çalışan personelin kadına yönelik şiddet konusuna duyarlı olmasını ya da duyarlılıklarının artırılmasını önem-

seyen bir personel politikasının uygulanması oldukça önemli.

Kadına yönelik şiddetle mücadele alanında çalışanlar başta olmak üzere kamunun farklı alan ve statülerinde çalışanlara yönelik öncelikle şiddetin bir insan hakları ihlali olduğunun anlaşılması, kadın erkek eşitliğini temel alan bir eğitim programının hayata geçirilmesi, uygulamada ortaya çıkan aksaklıklardan sorumlu olanların etkili bir şekilde soruşturulması ve yaptırımların tanımlanması gibi adımların, uzun vadede de olsa kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için gerekli olan zihniyet dönüşümüne katkısı olacağı açık.

Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında çıkarılan yasaların, hazırlanan eğitim programlarının, genelgelerde belirlenen işlerin kurumlararası ilişkiler ve organizasyonun düzenlenmesinde ilgili kadın kuruluşları ile hukukçuların aktif katılımının sağlanması yönünde istek gösterilmesinin ise olumlu adımlara bir yenisi olarak ekleneceğini umuyoruz. Ayrıca, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanmasının ön koşulu olan kadınların eğitim, istihdam olanakları başta olmak üzere hayatın her alanında eşit katılımını sağlayacak ve kadınları güçlendirecek politikalar geliştirmek şiddetle mücadele açısından için önemli adımları arasındadır.

Not: Bu yazıda, 2008 yılında yürütülmüş Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nın 15-59 yaş grubundaki kadınlarla yürütülen nitel araştırması ile şiddete maruz kalan kadınlar, şiddet uygulayan erkekler ile yürütülen nicel araştırma sonuçlarından yararlanılmıştır. Sunulan veriler, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından resmi istatistikleri kapsamındadır.

Kaynak

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2009), Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Elma Teknik, Ankara. / Birleşmiş Milletler (United Nations) (1993), Declaration on Elimination of Violence against Women, United Nations General Assembly resolution, document GA/RES/48/104, New York.